

Preek gehouden op 14 mei 2023
in de Westerkerk Amsterdam
over Jesaja 41:17-20 Johannes 16:16-24
door ds. Herman Koetsveld

Zoals gewoonlijk had ik aan het begin van de week even opgezocht welke teksten aan de orde zijn. Wat bij mij na de lezing van Jesaja haakte is dat we nu precies het tegenovergestelde meemaken van wat de profeet als hoopvol visioen beschrijft: dat de woestijn tot een vruchtbare bloemenvallei zal worden. Het is in Zuid-Europa in de afgelopen weken nog nooit zo heet geweest en de verwoestijning van grote gebieden richting het noorden is gaande. Maar waar mijn gedachten ook telkens op terugkwamen is die uitspraak van Jezus aan het einde van het 2^e tekstdeel: 'Wat u de Vader ook bidt in mijn naam, Hij zal het u geven'.

Ik weet heel goed waarom mijn gedachten rond die uitspraak bleven cirkelen: het irriteert me nogal. En dat overkomt me met name bij teksten uit Johannes wel vaker. Maar ik weet inmiddels ook dat je de teksten uit dit evangelie in zijn symboliek en gelaagdheid moet proberen te verstaan. En dan blijken de weerstanden nogal eens te verdwijnen als sneeuw voor de zon. Dat moet dan maar helpen.

Het is maar moeilijk te geloven: 'Wat je de Vader bidt in zijn naam, Hij zal het je geven'. Zeker niet in de letterlijke of bijna automatische zin. Je loopt er op stuk als je je eigen wensen en vragen aan God voorlegt met daarachter al dan niet gemeend uitgesproken 'in Jezus' naam', met daaraan gekoppeld de gedachte dat er dan vanuit de hemel een of andere actie op gang gaat komen om die uitgesproken wens in vervulling te doen gaan. Te vaak en te lang is er in deze richting gedacht. Met daarbij de aantekening dat de wijze waarop Johannes deze woorden optekent daar alle aanleiding toegeeft. Je kunt hiermee zo gemakkelijk het bos van de diepe teleurstelling en verwarring worden ingestuurd en ik ben er teveel tegengekomen voor wie dat inderdaad zo geldt.

En daarmee kom ik bij mijn grootste weerstand. Want altijd weer zijn er de voorgangers, kerkelijke leiders, en weet ik wat voor types die met deze en soortgelijke teksten zich een aureool van macht en gezag toekennen. Want – zo is telkens de suggestie – zij bidden werkelijk in Jezus' naam en dan wijzen ze op de wonderen en spectaculaire genezingen of – nog erger – op vergaarde rijkdom die door hun bemiddeling tot stand zouden zijn gekomen. Gebeuren die dingen niet, dan wordt de tekst eenvoudigweg omgedraaid: dan heeft de vrager niet goed genoeg gebeden, of erger, dan heeft de vrager

niet goed genoeg geloofd, en nog eens stapje verder: hiermee zou zijn bevestigd dat de vrager niet deugt.

Overigens (ter nuancering) leert recent promotieonderzoek van een huisarts dat het inderdaad voorkomt, weliswaar sporadisch, dat mensen op onverklaarbare manier genazen na gebed van henzelf of door anderen. Opvallend in dat onderzoek dat dat gelovigen, maar ook om zo'n wonderlijke levenswending ten goede om niet-gelovigen gaat.

Het evangelie van Johannes is de laatste van de vier, redactie ergens eind eerste eeuw, en de schrijver weet van de worsteling van veel gelovigen met die vraag: en hoe nu verder toen bleek dat de verwachte wederkomst van Jezus uitbleef. Vandaar dat zijn evangelie hoofdstukken lang stilstaat bij de afscheidswaarden van Jezus aan zijn leerlingen vlak voor zijn kruisiging. Het zijn geen afscheidswaarden voor die 12, het zijn waarden gericht aan die alsmat uitdijende vroege christelijke kerk.

Hoe nu verder? Welnu, een van de antwoorden op die vraag is volgens Johannes precies dit antwoord: verder als mensen die leren leven in Jezus' naam. Verder als mensen die hun levensweg zo inrichten zoals Jezus dat zou doen. Verder als mensen die hun zoektocht door het leven ijken, afstemmen op de manier van Jezus. Het is nou niet bepaald zonder betekenis dat die min of meer verwijtende zin er achteraan komt: 'tot nu toe hebben jullie nooit iets gebeden in mijn naam: bidt en je zult het ontvangen, zodat uw vreugde volkomen wordt.'

Johannes schrijft die zin om zijn lezers, wij dus nu, goed in te prenten dat we met onze gebruikelijke oppervlakkige manier van leven, en net zo gebruikelijke en oppervlakkige manier van geloven voorbij gaan aan niet minder dan de waarheid van ons leven, de binnenkant, het hart, de essentie of welke taal je daar maar aan verbinden wilt. Drie waarden zijn er dus in deze constatering: 1. bidden; 2. in Jezus' naam en 3. ontvangen.

1. Bidden. Misschien heb jij het ooit zo geleerd van huis uit. Bidden voor het eten: 'Here, zegen deze spijze. Amen' En varianten daarop. Kindergebedjes als opmaat voor als je volwassen wordt en steeds meer er achter komt hoe chaotisch, onverwacht en bedreigend het leven ook kan zijn. Nood leert bidden, wordt gezegd. Bidden in de zin van: je richten op God om hulp. Dat is ons bidden misschien ook wel het meest: vragen om kracht, om bescherming, om nabijheid.

Maar er is in onze tijd ook een nieuw soort bidden ontstaan. Niet het vraaggebed, maar het meditatieve gebed is in zwang gekomen. Ook tal van niet-kerkelijken en tal van mensen die zeggen niet (meer) te kunnen geloven

in een 'persoonlijke God hierboven' geven aan, soms regelmatig, soms af en toe te bidden. De geloofscrisis is geen gebedscrisis. Hoe opvallend. Ik herken dat ook in mijzelf. Bidden wordt voor mij ook steeds meer: me verhouden tot God als geest die heel de werkelijkheid, alles en iedereen het leven inademt, vernieuwt, richting geeft.

Bidden wordt dan: tijd nemen om me daarvan bewust te worden, me daartoe te verhouden, dat te binnen laten komen dat God als geest de dragende grond is van alles om me heen en ook van mijn eigen kwetsbare en sterfelijke bestaan. Om deze reden is het ochtendgebed rond het Brandende Braambos waarmee we hier elke werkdag beginnen mij ook zo dierbaar geworden.

Soms kan dat alleen in de stilte. 'Ga in je binnenkamer', zei Jezus. Soms kan dat met woorden zoals we ook hier vanmorgen in de liturgie doen. En soms zijn zelfs de versjes die we als kind geleerd hebben het innerlijke voertuig om ons gebed en heel dat complexe leven van ons ook als volwassene te dragen.

Een kostbare herinnering van een aantal jaren geleden. Ik had vlak voor mijn zomervakantie afscheid genomen van een man van rond de zeventig. Een slimme en in zakelijk opzicht geslaagde man. Hij was terminaal en we gingen er beiden vanuit dat we elkaar niet meer zouden zien. Toen ik terugkwam van vakantie zocht ik tevergeefs tussen de stapel post naar zijn rouwkaart. Zijn vrouw belde me en vertelde dat haar man op mijn terugkeer had gewacht. Of ik snel wilde komen. Hij kon niet meer spreken, maar in zijn onrust was voelbaar dat er nog iets moest gebeuren. Met ja en nee knikjes werd het eindelijk duidelijk. Het gebedje van zijn kindertijd moest nog gebeden worden:

'ik ga slapen, ik ben moe, ik sluit mijn beide ogen toe.

Here houdt ook deze nacht over mij getrouw de wacht'.

Maar nog was het niet voldoende. Ook een tweede coupletje dat ik niet goed kende moest uitgesproken worden. Met elkaar kwamen we eruit:

't Boze dat ik heb gedaan, zie het Here toch niet aan.

Schoon mijn zonden vele zijn, maak om Jezus' wil mij rein.'

En toen was het goed. Er kwam rust en enkele uren later stierf hij. Bidden als je verhouden tot God. In zijn geval vanuit zijn verlangen, zijn hoop dat God hem niet weegt in zijn falen, maar ontvangt, opent in zijn liefde en barmhartigheid.

'Om Jezus' wil. En daarmee kom ik bij het tweede punt: 'in mijn naam'. Wat betekent het voor mensen van nu, die aansporing te bidden, ik zou zeggen innerlijk te willen leven, je tot heel die ondoorgrondelijke werkelijkheid te

verhouden in Jezus' naam? Vanwaar dat verwijt dat we dat 'tot nu toe' niet eerder gedaan hebben?

Wat betekent het als we iets doen of vragen of ondernemen in de naam van iemand die je daarom gevraagd heeft, of waarvan wij vinden dat we het moeten doen omdat diegene het zelf niet meer kan vragen of ondernemen? Dat betekent allereerst dat we ons verplaatsen in die persoon. We zetten onze eigen eventuele belangen even opzij, om ons te concentreren op 'het belang' van die ander. We zeggen: laten we het doen in de geest van ...en dan volgt de naam van die persoon. We worden als het ware een instrument van diegene. Een representant, is misschien beter. Wij stellen haar of hem present als we iets doen, iets vragen, iets zeggen in haar/zijn naam. In dat doen, in dat spreken, in dat vragen in de naam is die ander present. Inderdaad, helemaal in de geest van. Voelbaar, ervaarbaar.

En in enen begreep ik hoe Johannes het bedoeld heeft. En waarom hij dat zo belangrijk vindt nu Jezus' terugkeer uitblijft. Dat bidden, dat spreken, dat vragen in Jezus' naam: inderdaad Jezus is present, is tegenwoordig, is aanwezig als wij doen en spreken in zijn naam. Niet onze eigen belangen, niet onze particuliere verlangens staan op de eerste plaats, maar dat wat hij op het oog heeft. Dat wat zijn liefde is. Dat wat zijn doen en laten als doel had.

Paulus zegt het nog krasser, maar hij bedoelt precies hetzelfde: 'niet ik, maar Christus leeft in mij'. Wat een enorme uitdaging houdt Johannes ons hier voor in het citeren van deze afscheidswaarden van Jezus. Hij, present, aanwezig in onze woorden en daden.

Dat betekent dus dat we hebben na te denken over wát we dan te spreken en wát ons dan te doen staat als het moet gaan 'in Jezus' naam'. Wat hebben we ons als kerken verschrikkelijk lang bezig gehouden met de vraag hoe we onze eigen kerkelijke toko weer een beetje op orde zouden kunnen krijgen. Veertig lange jaren deden we erover om als hervormden, gereformeerden en lutheranen één kerk te vormen.

Eindeloos zijn de beleidsnota's, de gemeenteopbouwboekjes en de goede voornemens bedoeld om van vaak zieltogende en snel slinkende geloofsgemeenschappen weer sprankelende, groeiende en levenslustige kerken te maken. Maar geldt voor dit alles niet een beetje te nadrukkelijk dat verwijt: 'jullie hebben tot nu toe niet iets gevraagd in mijn naam?' Wat hebben we het immers druk met onszelf. Individueel en als gemeenschap.

Maar er komt een nieuwe ruimte. Misschien ook wel doordat we zo pijnlijk ervaren dat onze levensstijl een doodlopende weg is. Die - om met het beeld van Jesaja te spreken - geen vruchtbare vredevolle vallei oplevert waar het leven goed is, maar voluit het tegendeel: een veelheid aan crisis dringt zich aan ons op.

Het is op te snuiven. Het is voelbaar. In de samenleving en ook in de kerken. Zeker bij de jongere generaties. Een nieuw verlangen, een nieuw zoeken naar wat er werkelijk toe doet, naar wat ons werkelijk en betekenisvol mens voor de ander en onze verhouding tot de aarde maakt. Het maakt de weg vrij om ons die vraag te binnen laten komen: wat betekent het voor mij te spreken en te handelen in Jezus' naam? Wat betekent het voor onze geloofsgemeenschap om werkelijk erop te durven vertrouwen dat wij daarmee leven in zijn geest? Dat wij daarmee hem present stellen in onze samenleving. Hier in onze stad, maar ook samenlevingsbreed.

Jezus' onvoorwaardelijke liefde voor elk mens. Zijn diepe vertrouwen dat alles en iedereen gedragen wordt door een goddelijke werkelijkheid die hij zo vertrouwde dat hij hem zijn vader noemt. Zijn blik op de ander die voorbij de vooroordelen en voorbij al het falen gaat, en het hart zoekt van de ander. De ontmoeting met de ander die zo waarachtig is dat het helend werkt voor die mens die zo gebroken en zo gekwetst is, die ziek geworden is van wat haar of hem is overkomen.

Hem present stellen in het hier en nu. Dat is geen lief en al helemaal geen soft verhaal. Dat is een verhaal van strijd tegen de geest van eigen belang en macht; het is een verhaal van waarheid winnen op de leugen. Een verhaal van de geesten beproeven of zij uit God zijn of niet. Het is een verhaal dat wij in de achtergestelde, hulpvragende mens Christus zelf ontmoeten. En zo groeit het visioen van een geloofsgemeenschap die dat opnieuw leert te doen: Christus in het hier en nu present stellen.

Een gemeenschap van mensen die met vertrouwen, met liefde, met durf, met vallen en opstaan ook zich eenvoudigweg dit afvragen: wat spreken wij, wat bidden wij, wat doen wij in het hier en nu in Jezus' naam?

En zo kom ik bij het derde en laatste punt: wat in Jezus' naam gebeden wordt, dat zullen we ontvangen, aldus het citaat van Jezus door Johannes. Dat is geen garantiebewijs. Het is geen bonnetje om te kunnen ruilen als het product niet bevalt. En het is al helemaal geen automatisme. Het is een belofte. Die zich altijd uitstrekt naar wat komen zal. Die ten nauwste aansluit met Jezus' bidden: laat uw Koninkrijk komen. Of zoals de profeet Jesaja het voor zich zag: die toekomst waarnaar we ons mogen uitstrekken. Waar we ook aan mogen werken: die wereld van vrede, van overvloed voor iedereen en van rechtvaardige verhoudingen.

Ik geloof er in, dat we soms, dan hier, dan daar, in ons persoonlijke leven, in ons kerkelijk leven, in ons maatschappelijk leven inderdaad die ervaring opdoen dat we ontvangen van waar naar gezocht en gevraagd is in de geest van Jezus. Er zijn de momenten van intense liefde en troost, daar waar mensen elkaar werkelijk nabij komen als het leven zijn grillige en verbijsterende kanten laat zien.

Er zijn momenten van enorme kracht als mensen zich te weer stellen tegen de geest van opgeblazen eigenwaan en eigenbelang, de geest van wij en zij. Er zijn momenten van doorbraak als mensen hun droom van gelijkheid van iedereen uitroepen en daarmee de wereld veranderen. Er zijn momenten van verzoening en vergeving als mensen ruimte maken voor de waarheid, ook al is die nog zo blamerend, nog zo vol schuld en falen. Er zijn momenten van diepe verwondering als mensen de ongekende schoonheid van al wat leeft in enen echt gaan zien. Er zijn momenten van omkering als mensen plotseling of gaandeweg gaan verstaan dat zij er toe doen en dat ook zij een nieuwe schepping zijn met talloze mogelijkheden.

Als zo'n moment jou ten deel valt, dan is er tegelijkertijd het dankbare besef dat dat alles tot aan je eigen leven toe gegeven is. En dat het dus allereerst daarop aan komt: om te durven ontvangen. Misschien is dat nog wel het meest het geheim van deze tekst, van dit woord van Jezus: dat we in het vragen en bidden, in het doen en laten in zijn naam durven te ontvangen. Ons durven te verwonderen.

Laten we bidden en werken, ons verhouden tot de ander, onze positie bepalen, onze rust zoeken, onze liefde voeden, onze troost vinden, onze angst te boven komen, ons hart tot rust brengen, kortom, laten we leven in Jezus' naam. En we zullen ontvangen en ons verwonderen. Mateloos. Godzijdank Amen!